Oväsen bakom väggarna

“Byggnaden vi bor i var tidigare ett mentalsjukhus”, berättade min pappa för mig en gång. “Ett mentalsjukhus”, tänkte jag undrandes. Sjukhus hade jag visserligen besökt, men den “mentala” varianten var väl någonting annat. Jag, en då aningslös men nyfiken 6-åring, ställde givetvis frågan: “Vad är det?” Pappa berättade att ett mentalsjukhus, det var en plats där hemska saker utspelade sig. En plats där man spärrade in sinnessjuka, fråntog dem sina rättigheter och avskärmade dem från världen. En plats där man behandlade människor som djur. Han berättade om dem höga murarna, om isoleringen och om den vidsträckta ovissheten som påföljde. De nya kunskaperna om mentalsjukhus, och i synnerhet *det* mentalsjukhuset, hade till en början ingen större inverkan på den då bekymmerslösa 6-åringen. Det var nog svårt att riktigt ta in det jag nyss hört, och ordet *mentalsjukhus* hade ingen vidare tyngd i mina öron på den tiden.

Vi flyttade till Långbro Park, beläget i utkanten av den södra Stockholmsförorten Älvsjö, år 2001. Byggnaden var den som tidigare hade varit kvinnlig institution för mentalvård vid Långbro Sjukhus. Detta hade jag naturligtvis ingen aning om då, och kom snabbt att bli fäst vid platsen. För här finns egentligen allt man kan önska sig.

Parken är en böljande oas, ständigt fylld av liv och rörelse. En färgklick i det annars ganska gråa Fruängen, ett söderorts Central Park. De klargröna ängarna breder ut sig över parken och vilar tungt mot jorden; när vädret tillåter fylls de till bredden av lyckliga familjer och picknickkorgar. Runt omkring står ekarna och vaktar, ibland viskandes i kvällsbrisen, ofta uppställda på rad längs promenadstråken där kärleksfulla par vandrar. Den självklara mötesplatsen, Långbro Värdshus, upprättar relationer och bidrar till en stark gemenskap. Det brummande sorlet från dess uteservering sänker en trygghet över parken om sommarkvällarna. Den lilla dammen, ändernas hemvist, ger svalka och lockar till sig exalterade pensionärer med utdaterade brödpåsar. Och mitt i allt detta: två gigantiska byggnader, som två strandade rymdskepp, vita fasader, röda fönster

och gröna tak, som sträcker sig mot himlen och över parken. Jag minns hur jag och min bror brukade springa på dem där ängarna, hur svettet rann från pannan och hur knäna var rågade med gräsfläckar och skrubbsår. Jag minns hur vi spelade fotboll i byggnadernas enorma källarutrymmen, hur ljudet av exalterade barn och hårda skott ekade mellan väggarna. De ändlösa korridorerna där kvarterets barn brukade leka kull och kurragömma, de besvärade vuxna som beklagandes stack ut sina huvuden. Jag minns glädjen och hoppfullheten, idén om att farhågor och bekymmer inte existerade. För allting vi någonsin skulle behöva fanns ju i den där parken.

Men åren gick och jag började fundera på det min pappa hade berättat för mig. Vad var ett mentalsjukhus? Vad innebar det *egentligen*? Och vad var det som hade utspelat sig innanför dem väggar som nu var mitt hem? Dessa frågor tog upp min tankeverksamhet mer och mer, tillslut så intensivt att jag började göra efterforskning på Långbro Sjukhus. Arbetet ledsagade mig förbi åtskilliga trovärdiga och icke-trovärdiga hemsidor, fick mig att läsa en rad gamla böcker samt att titta på grusiga, svartvita videoklipp. Ju mer information jag tog till mig, och ju mer förståelse jag fick för dem hemskheter som hade utspelat sig på Långbro, desto större växte sig äcklet i magen.

Det visade sig att allt det där min pappa hade berättat för mig stämde. Jag läste att den kvinnliga paviljongen, Stora Kvinns, invigdes år 1910. 1930 hade det blivit en av Stockholms största sjukhuskliniker för kvinnliga patienter. Jag läste att det där hade bott kvinnor med både allvarliga och mindre allvarliga psykiska åkommor. Kvinnor som var senila, kvinnor med panikångest och schizofreni, kvinnor med jobbiga trauman från kriget och kvinnor, förmodligen lobotomerade, som förvirrat vinglade fram längs genom korridorerna tills dess att de blev placerade i låsbara fåtöljer. Patienterna sov 6 och 6 i sovsalar. Deras personliga ägodelar var samlade i små plåtskåp längst upp i salen, men det var inte ovanligt att dessa skåp gapade tomma. Besök till patienterna var det inte att tala om, de psykiskt sjuka innebar en enorm skam för de anhöriga. Människorna på Långbro existerade helt enkelt inte, de var oviktiga och onödiga föremål, nu placerade i

samhällets bakficka. Långbro var en alldeles egen liten värld. En värld ingen hade, eller ville ha insyn i, vilket gjorde att vad som helst kunde få fortskrida.

Men trots att jag läste oändligt mycket avskyvärt om verksamheten på Långbro var det bilderna som trängde in djupast. För de gjorde att allting blev extremt påtagligt. Jag såg gulnade fotografier på de meterhöga fönstrena, slående identiska med hur de ser ut idag. Detsamma gällde golvlister, dörrkarmar och stuckaturer. Jag kunde se mitt vardagsrum som en operationssal, min hall som ett sällskapsrum och mitt sovrum som en isoleringscell. Vid det här laget infann sig en känsla av att jag hade tagit reda på lite för mycket för mitt eget bästa. För plötsligt var min bild av platsen, av min barndoms Långbro Park, i grunden förändrad.

De utbredda ängarna blev nakna och ödsliga, enbart beträdda av bedrövade individer. De uppradade träden böjde sig ner över gatorna och berättade otäcka saker för människorna, som om de ville påminna om våran otillräcklighet. Dammen blev mörk och avgrundsdjup, jag tyckte mig se hur änderna vantrivdes i sitt hem, rädda för att bli uppslukade av det som fanns under ytan. Och de gigantiska byggnaderna, tidigare majestätiska, nu utplacerade som två motbjudande spökhus, ständigt vakandes och ständigt sänkandes ett dunkel över parken. Att röra sig längs de vidsträckta promenadstråken blev som att betrakta hundratals rysliga livsöden. Jag kunde föreställa mig stapplande mentalpatienter omkring mig, jag kunde se doktorerna som gjorde allt de kunde för att tygla och begränsa de sjuka. Källarutrymmena förblev kollosala, men var nu melankoliskt hårresande; sjuksängar och pillerburkar låg utspridda över golven. Samtidigt ekade de ändlösa korridorerna av ångestfyllda skrik, som om väggarna ville berätta något, och äntligen frigjorde sina innersta oväsenden.

*

Vi lever i en tid där människor ofta är snabba med att döma efter det yttre, ofta snabba att tro att vi vet enbart genom att betrakta. Sällan tar vi oss tid att stanna upp för att undersöka vad det är som finns dolt under ytan, vilket gör att vi går miste om oändligt mycket kunskap och erfarenhet.

Genom att känna till historierna bakom en person, en händelse eller en plats kan vi bilda oss långt mycket mer rättvisa och omfattande bilder av hur saker och ting egentligen ter sig. Även om upptäckterna om Långbro till en början blev något omtumlande för mig, bidrog det i slutändan till en ökad förståelse för den plats som faktiskt är mitt hem. Det har gett mig en kunskap om hur skeenden utvecklas och förändras, insikter om hur man bör och inte bör behandla sina medmänniskor samt en ilska mot det som är fel och orättvist. Lärdomarna fick mig visserligen att se på platsen med nya ögon, förmodligen mer ifrågasättande ögon, men det innebär inte nödvändigtvis något negativt. För när allt kommer omkring är platsen i grunden fortfarande densamma, skillnaden är att den bakomliggande historien nu är avslöjad och synliggjord. Därmed är jag väldigt glad över vad min pappa berättade för mig den där dagen för många år sedan, för det sådde ett frö i mig. Ett frö som fick mig att undersöka vad det var som verkligen fanns där under ytan. Och det är något som alla bör ta i beaktning. För att gå runt i livet och se på saker, både människor och platser, och sedan skapa sig uppfattningar, bygga upp falska förhoppningar och ouppnåeliga förväntningar, kommer enbart att slå tillbaka i slutändan.